

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-3>

УДК 336.027

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РЕГУЛЮВАННЯ БЛАГОДІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

FINANCIAL AND ECONOMIC ASPECTS OF REGULATING THE CHARITABLE ACTIVITIES OF BUSINESS ENTITIES

Єфременко Аліна Григорівна

кандидат економічних наук, доцент,

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства

«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6212-0660>**Малашенко Юлія Анатоліївна**

кандидат економічних наук,

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства

«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5748-8906>**Шаповал Людмила Петрівна**

кандидат економічних наук,

Придніпровський інститут Приватного акціонерного товариства

«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія Управління персоналом»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4742-2441>**Yefremenko Alina, Malashenko Yuliia, Ludmila Shapoval**

Prydniprovskiy Institute of Private Joint Stock Company

"Higher Education Institution "Interregional Academy of Personnel Management"

У науковій статті визначено роль і значимість соціальних процесів та потреб для ефективного проведення благодійної діяльності суб'єктами господарювання. В статті розглянуто як соціальні аспекти сутності гуманітарної допомоги та важливості здійснення благодійної діяльності, так і визначено формування облікової політики відповідних суб'єктів господарювання. Зокрема, авторами досліджено особливості облікового процесу благодійних та гуманітарних операцій, особливості їх документально-реєстраційного оформлення з урахуванням прийнятих нормативно-правових актів. Наголошено увагу на проблемах прозорого оприбуткування, обліку та ефективного управління гуманітарними та благодійними надходженнями. Також в статті висвітлено питання щодо необхідності складання відповідної звітності та обґрунтовано її значну роль для формування позитивного іміджу суб'єктів господарювання, що здійснюють благодійну та гуманітарну діяльність в Україні.

Ключові слова: благодійна допомога, цільове фінансування, облікова політика, система контролю, звітність.

The scientific article defines the important role and significance of social processes and needs for the effective implementation of charitable activities by business entities. The main theories and approaches to evaluating the effectiveness of charitable and humanitarian investments have been studied. The importance of the effective organization of the accounting policy regarding the reflection of the specified processes and their documentation by the enterprise in accordance with regulatory provisions, standards and other legislative acts, taking into account the current state of the economy in Ukraine, was determined. The authors of the article researched the main approaches to defining and regulating the charitable activities of economic entities. It is also determined that economic entities within the scope of their activities must bear substantial responsibility for the intended use of the received assets. In addition, attention was drawn to the fact that the problems of transparent accounting, accounting and effective management of humanitarian and charitable receipts require more significant research precisely today as a result of

the currently existing difficult situation in the country under martial law, which in turn involves the implementation of additional measures and improvement of the legislative framework in order to strengthen the control and monitoring of this field of activity. A significant element of the accounting method is reporting, which reflects the system of economic indicators for the reporting period. Therefore, as a result of the analysis of existing approaches to the attraction of charitable income, the essence and expediency of drawing up appropriate reporting forms for this type of activity was determined. The authors considered the peculiarities of the use of the specified financial and accounting documentation, as well as the importance of forming transparent and reliable accounting and reporting information about the intended use of the received assets. Such approaches will contribute to increasing the effectiveness of management decisions and determining strategic aspects of the development of charitable activities of business entities.

Keywords: charitable assistance, targeted financing, accounting policy, control system, reporting.

Постановка проблеми. Питання забезпечення населення України необхідною гуманітарною допомогою сьогодні є не менш важливим, ніж питання забезпечення країни військовим озброєнням, необхідним для здійснення відсічі агресії РФ. Тому в сучасних складних умовах господарювання все більшої актуальності набувають питання організації раціонального обліку та ефективного контролю операцій, пов'язаних з благодійною діяльністю та рухом гуманітарної допомоги в Україні. Соціальні аспекти здійснення подібних операцій мають беззаперечну залежність від правильно сформованої облікової політики суб'єктів господарювання, що займаються такими видами діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування ефективної стратегії щодо необхідності формування раціональної облікової політики суб'єктів господарювання є достатньо вивченим науково-практичним аспектом успішної фінансово-господарської діяльності будь-якого суб'єкта господарювання, що відображено у наукових працях Вериги Ю. А., Бондар М. І., Сопко В. В., Ночовної Ю. О., Сук Л. К., Сук П. Л., Кулик В. А., Прохар Н. В., Іванюк С. Ю. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на достатній рівень вивченості проблеми формування та реалізації облікової політики підприємства і наявність відповідних нормативно-правових актів наразі постали питання щодо розробки та впровадження ефективної організації обліку та контролю саме таких видів діяльності як благодійна та гуманітарна допомога в процесі їх надання, отримання та використання з метою уникнення можливих облікових порушень та зловживань в сучасних складних умовах господарювання. Усе це засвідчує необхідність постійного вдосконалення існуючих концепцій формування облікової політики підприємств, що займаються зазначеними видами діяльності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є дослідження питань обліково-інформаційного регулювання гуманітарної та благодійної діяльності суб'єктів господарювання відповідно до діючого нормативного забезпечення з урахуванням складних умов ведення господарських процесів на сьогоднішній день.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим питанням ефективного регулювання благодійної діяльності суб'єктами господарювання є раціональне формування облікової політики, яке можна поділити на три рівні: міждержавний – розробка правил і принципів функціонування обліку в межах державного об'єднання; державний – встановлення загальних правил, стандартів ведення обліку; політика підприємства – сукупність способів і облікових прийомів, що прийняті на підприємстві та відповідають особливостям його діяльності [5, с. 17]. Саме третій рівень формування облікової політики важливий для підприємства щодо оцінки та відображення благодійної діяльності суб'єктів господарювання.

Слід зазначити, що основні засади отримання, надання, оформлення, розподілу і контролю за цільовим використанням благодійних внесків та гуманітарної допомоги, сприяння гласності і прозорості цього процесу визначає Закон України «Про гуманітарну допомогу» [3]. Згідно цього нормативного документу розроблено відповідний алгоритм відображення вказаних видів активів в обліково-аналітичних джерелах, а саме: одержану гуманітарну допомогу у вигляді грошових коштів, товарно-матеріальних цінностей отримувач відображає з використанням рахунків обліку грошових коштів, товарів, запасів та іншого майна у взаємодії з рахунком бухгалтерського обліку «Цільове фінансування».

Таким же чином отримана гуманітарна допомога у вигляді грошових коштів і товарно-

матеріальних цінностей відображається і набувачами. Грошові кошти і товарно-матеріальні цінності, використані на забезпечення статутної діяльності набувача, відображаються набувачами за кредитом рахунків обліку грошових коштів і товарно-матеріальних цінностей у кореспонденції з рахунком 23 «Виробництво». Одночасно така сума відображається за дебетом рахунку 48 «Цільове фінансування і цільові надходження» і кредитом субрахунку 745 «Дохід від безоплатно одержаних активів» рахунку 74 «Інші доходи». Тобто, якщо гуманітарні надходження споживаються самою благодійною організацією (яка в цьому випадку не лише отримувач, а і набувач), то вона списується на витрати за рахунком 23 (з одночасним визнанням доходу).

Необхідно зазначити, що правові засади здійснення благодійної діяльності в Україні визначає Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації». У зв'язку з тим, що окремого порядку облікового відображення розроблено не було, то, вважаємо, що і благодійну допомогу доцільно відображати як цільове фінансування, але тільки в тому випадку, якщо допомога має саме цільове призначення.

Для підприємств (крім бюджетних установ) для обліку та узагальнення інформації про наявність та рух коштів фінансування заходів цільового призначення (в тому числі отримана цільова благодійна допомога), які можуть надходити як субсидії, асигнування з бюджету та позабюджетних фондів, цільові внески фізичних та юридичних осіб тощо передбачено рахунок 48 «Цільове фінансування і цільові надходження».

Відповідно до діючої Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій за кредитом рахунку 48 «Цільове фінансування і цільові надходження» відображаються кошти цільового призначення для фінансування певних заходів, за дебетом – використані суми за певними напрямками, визнання їх доходом, а також повернення невикористаних сум. Правила відображення в обліку цільового фінансування визначено Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» [2]. Згідно вказаного документу цільове фінансування не визнається доходом до того періоду, до якого не існує підтвердження того, що воно буде отримане та підприємство виконає умови щодо такого фінансування. Цільове фінансу-

вання для компенсації витрат (збитків), яких зазнало підприємство, та фінансування для надання підтримки підприємству без установлення умов його витрачання на виконання у майбутньому певних заходів визнаються дебіторською заборгованістю з одночасним визнанням доходу.

Беззаперечним є те, що облікові дані повинні бути доказовими, що полягає в обґрунтуванні, внаслідок якого встановлюється істина [1, с. 37]. Кожна господарська операція має бути підтверджена документом, який є офіційним доказом її здійснення. Зазначений процес оформлення операцій є важливим елементом бухгалтерського обліку і складовою формування раціональної облікової політики підприємства.

Тому наступним важливим кроком ефективної організації руху гуманітарної або благодійної діяльності є раціонально побудована облікова реєстрація. Тут слід зазначити, що облікова реєстрація всіх господарських операцій регламентується Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку № 88, яке встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, реєстрів обліку, бухгалтерської та іншої звітності, що ґрунтується на даних бухгалтерського обліку, підприємствами, їх об'єднаннями та організаціями незалежно від форм власності, установ, основна діяльність яких фінансується за рахунок коштів бюджету. До речі, одними із внесених в цьому році важливих змін до вказаного нормативного акту, які набрали чинності в березні 2023 року, стало викреслення норми даного Положення, за якою у відповідних випадках поряд з українською мовою могла застосовуватись інша мова. Тобто первинні документи слід складати саме українською мовою. А документи, що є підставою для записів в обліку і складені іноземною мовою, повинні мати впорядкований автентичний переклад саме українською мовою.

Поряд з цим, необхідно відмітити, що наразі не всі організації мають змогу через військовий стан вести облік та складати своєчасно первинні документи згідно з чинним законодавством. Тому Міністерство фінансів України, ґрунтуючись на основних нормах вищезазначеного документа, уточнює правила документального оформлення в таких випадках. Зокрема, Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку передбачено, що відображення

господарської операції, щодо якої на момент закінчення складання облікових регістрів бухгалтерського обліку за звітний період від контрагента у терміни, встановлені законодавством, не отримано первинного документа, інформація про таку господарську операцію може бути перенесена на підставі належним чином оформленого внутрішнього первинного документа (акта), складеного посадовою особою, відповідальною за приймання-відпуск товарно-матеріальних цінностей, робіт і послуг, у випадку, якщо така можливість передбачена правилами документообігу підприємства. А далі у місяці надходження від контрагента первинного документа щодо господарської операції, інформацію про яку в минулих звітних періодах було перенесено до облікових регістрів бухгалтерського обліку згідно з внутрішнім первинним документом (актом), до облікових регістрів бухгалтерського обліку за звітний період переноситься інформація про таку господарську операцію, при цьому її обсяг зазначається шляхом коригування на суму різниці між оцінкою такої господарської операції за внутрішнім первинним документом (актом) та первинним документом, отриманим від контрагента.

Інформація, що міститься у прийнятих до обліку первинних документах, систематизується на рахунках бухгалтерського обліку в регістрах синтетичного та аналітичного обліку шляхом подвійного запису їх на взаємопов'язаних рахунках бухгалтерського обліку. Господарські операції повинні бути відображені в облікових регістрах у тому звітному періоді, в якому вони були здійснені.

Отже, можна зробити висновок, що навіть у разі неможливості отримати відповідні документи від постачальників, покупців та інших контрагентів, суб'єкти господарювання все одно мають складати внутрішні первинні документи. Такими документами можуть бути відповідні бухгалтерські довідки щодо реєстрації здійснених господарських операцій. Тобто

такий порядок доцільно застосовувати і до отриманої або використаної гуманітарної або благодійної допомоги, а саме: оприбуткувати таку допомогу за бухгалтерською довідкою і вести облік за зазначеними вище рекомендаціями, при цьому ґрунтуючись лише на інформації від контрагента і враховуючи майбутню можливість щодо отримання від нього необхідної для обліку та контролю документації.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, слід зауважити, що вагомими та раціональними змінами щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення благодійної діяльності суб'єктів господарювання стало введення в грудні минулого року певних правил. Головна новація цих реформувальних заходів полягає у переведенні всіх відомостей в цифровий формат та здійснення максимальної автоматизації відповідних процесів. Іншими словами, створюється інструмент електронного обліку, який працюватиме у форматі вебплатформи, де в процесі ввезення благодійної та гуманітарної допомоги здійснюється реєстрація та формується відповідна декларація. Зазначеному документу буде надаватись унікальний код, що сприятиме посиленню процесам моніторингу та контролю з боку митних органів.

Значущим елементом методу бухгалтерського обліку є звітність, де відображають систему економічних показників за звітний період. Тому важливим моментом в цьому напрямі є формування звіту суб'єктів господарювання, що проводять благодійну діяльність і отримують гуманітарну допомогу. Вважаємо, що даний документ повинен відображати статус допомоги, періоди її отримання, цілі подальшого використання, наявні залишки тощо. Поряд з цим, є і певні спрощення в розглянутих обліково-інформаційних процесах. Це стосується скасування із грудня минулого року гарантійних листів з метою посилення безпеки руху вантажів для Збройних сил України, які будуть засекречені від широкого загалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Сук Л.К., Сук П.Л. Бухгалтерський облік: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 507 с.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід": наказ Міністерства фінансів України від 29 листопада 1999 р. № 290, з наступними змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>
3. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22 жовтня 1999 р. № 1192 – XIV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 22.02.2024).
4. Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Інструкція Міністерства фінансів України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 16.02.2024).

5. Кулик В.А., Ночовна Ю. О. Облікова політика підприємства : навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни студентами спеціальності 7.03050901 і 8.0305901 «Облік і аудит» за КМСОНП. Полтава : ПУЕТ, 2013. 179 с.

REFERENCES:

1. Suk L., Suk P. (2008) Bukhhalterskyi oblik [Accounting]. Kyiv : Znannia. (in Ukrainian)
2. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 15 "Dokhid": nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 29 lystopada 1999 r. № 290, z nastupnymy zminamy.[National regulation (standard) of accounting 15 "Income": order of the Ministry of Finance of Ukraine dated November 29, 1999 No. 290, as amended]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>
3. Pro humanitarnu dopomohu: Zakon Ukrainy vid 22 zhovtnia 1999 r. № 1192 – XIV/ Verkhovna Rada Ukrainy [Pro humanitarian aid: Zakon Ukrainy vid 22 zhovtnia 1999 r. No. 1192 – XIV/ Verkhovna Rada Ukrainy]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (data zvernennia 22.02.2024)
4. Pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii [On the application of the plan of accounts for accounting for assets, capital, liabilities and business transactions of enterprises and organizations] : Instruktsiia Ministerstva finansiv Ukrainy vid 30.11.1999 r. № 291. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>
5. Kulyk V., Nochovna Yu. (2013) Oblikova polityka pidpriemstva [Accounting policy of the enterprise]. Poltava : PUET. (in Ukrainian)